

Valdkond: MINA JA KESKKOND

Eesmärgid

Mina ja keskkonna valdkonna õppe- ja kasvatustulemusel laps

- 1) omab ettekujutust oma minast ning enda ja teiste rollidest inimsuhetes, sh
  - saab aru, et inimese tervis on väärtus, mida mõjutab eluviis ja ümbritsev keskkond,
  - teab, mida on vaja teha selleks, et olla ja jääda terveks,
  - mõistab üldinimlikke väärtusi,
  - teab, et on olemas erinevad kombed ja traditsioonid,
  - saab aru, et turvalisuse tagamiseks tuleb teada reegleid ja neist kinni pidada;
- 2) väärtustab loodust ja keskkonda hoidvat ja säästvat mõtteviisi, sh
  - mõistab taime- ja loomariigi mitmekesisust ning erinevaid elukooslusi,
  - saab aru ilmastiku seostest erinevate aastaegadega,
  - oskab näha enda ja teiste tegevuse tagajärgi lähiümbruses.
  - saab aru kordusest aastaringis

Üldteemad

- 1) Terviklik mina;
- 2) tervislik eluviis;
- 3) turvalisus;
- 4) üldinimlikud väärtused;
- 5) kombed ja traditsioonid;

6) taime- ja loomariik;

7) elukeskkond;

8) inimene ja loodus.

Lapse arengu eeldatavad tulemused

Üldteema	2-aastased	3-aastased	4-aastased	5-aastased	6-aastased	7-aastased
TERVIKLIK MINA						
Enesetutvustus	Ütleb vastuseks nime küsimisele oma eesnime. Väljendab küsimisel enda äratundmist peeglis või fotol.	Ütleb vastuseks nime küsimisele oma ees- ja perekonnanime. Ütleb vastuseks vanuse küsimisele oma ea aastate arvuna või näitab seda sõrmedel. Loetleb oma õdede-vendade nimed. Vastab õigesti küsimusele, kas ta on poiss või tüdruk.	Ütleb küsimisel oma vanemate eesnimed.	Ütleb küsimisel oma kodukoha nime.	Ütleb küsimisel oma koduse aadressi.	Ütleb küsimisel oma pere kontakttelefoni.
Sotsiaalsete rollide tajumine	Osutab oma lasteaiale, mängukaaslastele, õpetajatele. Osutab või kirjeldab, kus on rühma mängu-, magamis- ja söögikoht ning	Nimetab küsimisel oma lasteaiakaaslaste ja õpetajate ning õpetaja abi nimesid. Nimetab küsimisel oma pereliikmete	Kirjeldab lasteaia erinevate ruumide otstarvet. Nimetab küsimisel erinevaid elukutseid nende tegevuse alusel (nt pagar küpsetab saia, arst ravib	Nimetab lasteaia töötajaid ja nende ülesandeid (nt kokk teeb süüa) Nimetab oma lasteaia nime. Loetleb enimtuntud elukutsete juurde	Kirjeldab oma lasteaia asukohta. Selgitab vestluses enimtuntud ametite (nt arst, tuletõrjuja, politsei, õpetaja) vajalikkust. Paneb märjad riided ise	Kirjeldab kooli ja lasteaia erinevusi. Nimetab küsimisel, kelle poole abi vajades tuleks pöörduda (nt tulekahju- tuletõrje, haigus- arst, liiklusõnnetus-

	pesemisruum ja WC. Matkib täiskasvanu eeskujul enimtuntud elukutsete tegevust (nt kokk teeb süüa, arst ravib). Paneb täiskasvanu eeskujul asjad õigesse kohta. Matkib lihtsaid töövõtteid (nt nuku toitmise).	koduseid toimetusi. Asetab töövahendid kokkulepitud kohta. Teostab ette-näitamisel lihtsamaid töövõtteid (nt põranda puhkimine).	haiget) Enne uue tegevuse alustamist korrastab eelneva koha. Paneb iseseisvalt oma riided ettenähtud kohta. Selgitab, miks tuleb märjad riided kuivama panna.	kuuluvaid töövahendeid. Põhjendab mängu-või töökoha korrastamise vajadust.	kuivama. Korrastab oma isiklike esemete hoiukohta (riidenagi või – kapp, töökarpi).	politsei). Selgitab töölkäimise vajadust. Selgitab raha otstarvet. Viib ettevõtetud tööd (nõude pesemine, pliiaitsite teritamine, ümbruse korrastamine) lõpule.
TERVISLIK ELUVIIS						
Tervise teadvustamine ja väärtustamine				Nimetab tegevusi, mis on tervisele kasulikud (nt tervislik toitumine, piisav kehaline aktiivsus, piisav uni ja puhkus, mäng, hea	Selgitab, kuidas hoida enda ja teiste tervist. Selgitab, et suitsetamine sh passiivne suitsetamine	Selgitab, mida tähendab terve olemine. Selgitab, kuidas inimesi ümbritsev keskkond või
				tuju, meeldivad suhted).	(viibimine tubakasuitsuses keskkonnas) ja alkoholi tarvitamine kahjustavad tervist.	inimeste käitumine võib mõjutada tervist.
Hügieen	Peseb ja kuivatab täiskasvanu abiga käsi ja nägu.	Nimetab puhtuse jaoks vajalikke esemeid (seep, vesi, käterätik).	Selgitab, miks peab ennast kammima ja pesema.	Selgitab, miks enne sööki ja pärast WC-s käimist peab pesema käsi.	Selgitab, miks igal lapsel on isiklikud hügieenitarbed (kamm, hambahari, käterätik).	Täidab isiklikku hügieeni harjumuslikult.
Hammaste tervis	Osutab küsimisel hammaste hooldamiseks	Harjab hambaid täiskasvanu abiga.	Peseb hambaid täiskasvanu (suulisel)	Nimetab hammaste tervise jaoks vajalikke tegevusi	Selgitab, miks tekivad hambaugud. Põhjendab, miks	Järgib hammaste hooldamise ja hoidmise

	vajalikele vahenditele (hambahari ja hambapasta).		juhendamisel.	(hammaste pesemine, tervislik toitumine, hambaarsti juures käimine).	piimahambad ära tulevad (sest nende asemele kasvavad jäävhambad).	põhimõtteid igapäevaelus. Peseb hambaid iseseisvalt ja õigesti. Teab täiskasvanud inimese hammaste arvu (32)
Tervislik toitumine	Osutab küsimisel erinevatele toiduainetele.	Nimetab erinevaid toiduaineid.	Nimetab toiduaineid, mida tuleks süüa iga päev.	Nimetab toiduainete rühmad (teraviljatooted, puu- ja köögiviljad, piimatooted, liha-kala-muna, toidurasvad).	Selgitab taldrikureegli põhimõtet (pool taldrikust on täidetud köögiviljaga, veerand teraviljaga – kartul või riis või makaron ja veerand liha või kalaga). Selgitab, kust pärinevad igapäevased toiduained Valmistab koos täiskasvanuga lihtsamaid toite.	Selgitab, milliseid toiduaineid on igapäevaselt vaja süüa rohkem ja milliseid vähem.
Inimkeha tundmine	Osutab küsimisel peale, kätele, jalgadele, silmadele, suule, ninale, kõrvadele.	Nimetab erinevaid kehaosi.	Osutab küsimisel kehal südame, kopsude ja aju asukohale.	Selgitab küsimisel, milleks on vajalikud silmad, kõrvad, nina.	Nimetab erinevaid meeleelundeid (kuulmis- ja tasakaaluelund, nägemus -, haistmis- ning maitsemiselund).	Selgitab, milline on südame, aju, kopsude kõige olulisem ülesanne.
Sotsiaalsed toimetulekuoskused				Nimetab oma emotsioone (rõõm, kurbus).	Märkab ja mõistab enda ja teiste (ka pildil ja fotol) emotsioone (hirm, kurbus, üllatus, viha, rõõm). Kuulab lühiajaliselt	Arvestab eakaaslaste ja täiskasvanute tunnetega. Kirjeldab oma tundeid. Tuleb toime tugivate

					kaaslast.	emotsioonidega. Kirjeldab enda positiivseid omadusi. Põhjendab oma seisukohti.
						Lahendab konflikte sõnaliselt. Kirjeldab, kuidas ennast kaitsta negatiivsetes olukordades, mis võivad kahjustada tervist või olla eluohtlikud (tubaka, alkoholi, narkootikumide pakkumine, vägivald, väärkohtlemine).
TURVALISUS						
Liiklusohutus- nõuete tundmine	Osutab küsimisel maanteel sõitvatele autodele, bussidele.	Osutab küsimisel autoteele, kõnniteele- teele, kus inimesed käivad. Selgitab, miks autoteed peab ületama ettevaatlikult.	Põhjendab helkuri kandmise vajadust. Selgitab, miks maanteedel on ülekäigurajad (sebrad) ja valgusfoorid.	Selgitab, kuidas ületada sõiduteed reguleeritud ja reguleerimata ülekäigurajal. Ületab iseseisvalt ohutult sõidutee. Põhjendab, miks rattaga, rulaga,	Kirjeldab jalakäija ja jalgratturi ohutu liiklemise põhimõtteid.	Järgib liikluseeskirju tuttavas keskkonnas. Liikluses abi vajades pöörduv täiskasvanute poole. Kirjeldab, kuidas kasutada turvaravastust (kiiver, põlve-,
				rulluiskudega sõites peab kandma kiivrit. Selgitab, et autos		randmekaitsmed jm.) jalg-, tõukerattaga ja rulluiskudega sõites

				sõites (sh tagaistmel) tuleb kinnitada turvavöö.		ning teeb seda.
Reeglite tundmine	Täiskasvanu meeldetuletamisel järgib kokkulepitud reegleid (nt räägime vaikse häälega).	Selgitab, milleks on igapäevaste reeglite täitmine vajalik (nt toas räägime vaikselt, jookseme selleks ettenähtud kohas).	Järgib kokkulepitud rühmareegleid. Selgitab, et reeglid on vajalikud ohutuse tagamiseks.	Kirjeldab, millised reeglid kehtivad tema kodus.	Mõtleb koos õpetajaga välja ühised rühmareeglid.	Järgib kokkulepitud ja üldtuntud reegleid (nt liiklus).
Turvalisus-nõuete tundmine	Osutab küsimisel teravale esemele, mis võib haiget teha.	Nimetab esemeid, mis võivad olla ohtlikud.	Nimetab kohti ja esemeid, mis võivad olla ohtlikud (nt trepid, rõdu, aknad, kuum toit, lahtine tuli, ravimid, käärid).	Selgitab, et õnnetuse korral tuleb pöörduda täiskasvanu poole. Selgitab, miks võõrastega ei tohi kaasa minna.	Kasutab terariistu ohutult. Nimetab Hädaabi numbri 112 ja simuleerib selle kasutamist.	Selgitab, kuidas tegutseda kui on eksinud linnas/maal või metsas. Kirjeldab lihtsamaid esmaabi võtteid.
ÜLDINIMLIKUD VÄÄRTUSED						
Viisakusreeglite järgimine	Täiskasvanu meeldetuletamisel jätab ära minnes hüvasti (nt lehvitab).	Meeldetuletamisel tänab, palub. Meelde-	Rakendab iseseisvalt põhilisi viisakusreegleid.	Järgib süües iseseisvalt lauakombeid.	Põhjendab viisakusreeglite järgimise vajadust.	Kontrollib oma käitumist vastavalt üldlevinud viisakusreeglitele.
	Mõistab endale suunatud keeldude tähendust, muutes täiskasvanu juuresolekul neile vastavalt oma käitumist.	tuletamisel tervitab ja jätab hüvasti.				

Sõpruse väärtustamine	Osutab või ütleb küsimisel oma sõbra nime. Lohutab täiskasvanu eeskujul haiget saanud mängukaaslast.	Küsimisel selgitab, kes on sõbrad (nt need, kes mängivad koos). Põhjendab, miks peab sõpra hoidma .	Loob lühiajalisi sõprussuhteid. Lohutab omaalgatuslikult kaaslast.	Nimetab küsimisel sõbra positiivseid omadusi. Abistab vajadusel nõrgemat.	Põhjendab, miks on hea omada sõpra/sõpru. Loob püsivaid sõprussuhteid.	Selgitab, mida tähendab sõprus.
Salliv suhtumine erinevustesse			Selgitab kuuldud muinasjutu tegelaste käitumise põhjal „hea” ja „halva” tähendust. Kirjeldab	Selgitab eluliste olukordade põhjal, mis on õige või vale.	Väljendab oma käitumisega, et inimeste huvid ja arvamused võivad erineda.	Kasutab igapäevases kõnes õigesti mõisteid “hea”, “halb”, “õige”, “vale”.
			küsimisel, mille poolest inimesed on erinevad (nt kasv, juuksed).	Näitab oma käitumisega, et hoolimata erinevustest (sh puudega inimesed) tuleb kõikidesse inimestesse sõbralikult suhtuda (nt kaasab teisi oma mängu, jagab mänguasju, pakub maiustust).	Selgitab erinevate abivahendite (nt prillid, ratastool, kaldteed tänavatel) vajadust.	
KOMBED JA TRADITSIOONID						
Kodu, perekonna ja kodukoha väärtustamine	Nimetab küsimisel oma perekonna liikmeid ja loomi.	Osutab jalutuskäigul kodukoha tuntumatele asutustele (kool, postkontor).	Nimetab oma kodukoha tuntumaid asutusi (kool, kauplus, postkontor).	Räägib oma vanavanematest. Kirjeldab oma kodu.	Kirjeldab oma kodukohta (kodu, pere, loomad, naabrid). Kirjeldab, mida on koduvalla lipul	Kirjeldab oma peretraditsioone. Selgitab, kes on ja mida teeb vallavanem.

		kauplus).			kujutatud.	
Rahvuskultuuri tundmine	Leiab täiskasvanu juhendamisel teiste esemete seast Eesti lipu. Täidab	Leiab Eesti lippu nähes erinevate värvuste seast Eesti lipu värvused.	Nimetab riigi nime, kus ta elab. Nimetab Eesti rahvakalendri tähtpäevi, millel ta	Selgitab, millal lipud heisatakse ja hümnid lauldakse. Põhjendab, miks riietutakse mardi- ja	Nimetab Eesti rahvuslinnu ja -lille. Nimetab 2-3 erinevat rahvust ja keelt.	Nimetab Eesti rahvussümboolikat (nt lipp, lill, lind). Nimetab 4-5 erinevat rahvust ja keelt.
	täiskasvanu eeskujul lihtsamaid rahvakombeid (nt vastlaliu laskmine).	Kirjeldab, kuidas tema käis vastlaliugu laskmas, jõulude ajal loomadele metsa toitu viimas vmt.	on osalenud: nt mardi-, kadripäev ja vastlapäev.	kadrisandiks.	Kirjeldab tuntumate rahvakalendri tähtpäevadega seotud kombeid. Nimetab Eesti rahvustoite, mida ta on ise söönud (nt kama, hapukapsad, verivorst).	Selgitab, et esivanemad ennustasid ilma looduse (loomade ja taimede) ning rahvakalendri tähtpäevade järgi.
TAIME- JA LOOMARIIK						

Kodukoha taimed, seemed	Leiab loodusest ja pildilt puu, lille ja seeme.	Nimetab tuttavaid puu- ja köögivilju (nt õun, pirn, kartul, porgand, kurk, tomat).	Kirjeldab, mida tuttavatest köögi- ja puuviljadest valmistada saab. Kirjeldab, mis juhtub lehtpuude lehtedega sügisel (värvuvad ja langevad). Eristab okaspuid lehtpuudest. Nimetab seeme osadena kübara ja jala.	Nimetab erinevaid vaadeldavaid köögivilju (nt punapeet, kaalikas, kõrvits, sibul) ja teab, kuidas neid kasutatakse. Nimetab 1-2 lehtpuud (nt kask, vaher) ja 1-2 okaspuud (kuusk, mänd). Nimetab mõne söögi- ja mürgiseene (nt kukeseen, pilvik, kärbseseen). Nimetab lilleosi (leht, vars, õis).	Loetleb puu osi (tüvi, võra, oksad). Nimetab 3-4 lehtpuud (nt pihlakas, kastan, tamm). Nimetab 2-3 viljapuud (õuna-, pirni-, ploomipuu).	Ütleb, mis aastaajal valmivad viljad. Nimetab 4-6 sorti lilli. Nimetab leht- ja okaspuude (mis ei ole viljapuud) vilju (nt kastanimuna, tammetõru, käbid). Selgitab, kuidas levivad seemed (niidistiku abil). Selgitab, miks seemi korjatakse noaga.
Kodu- ja metsloomad. Linnud. Putukad. Kalad ja kahepaiksed	Nimetab tuntumaid koduloomi (nt kass, koer) Leiab mänguasjade seast ja pildilt jänese. Osutab küsimisel looma erinevatele kehaosadele (pea, saba, käpad). Osutab küsimisel	Nimetab tuntud koduloomi ja matkib nende häälitsusi. Nimetab tuntumaid metsloomi (karu, siil, orav, hunt). Nimetab tuntud loomade iseloomulikke tunnuseid (nt jänesel pikad	Kirjeldab erinevate loomade (erinevaid) elupaiku ja elamisviise (nt rebane elab urus). Nimetab linnu kehaosi (nt pea, nokk, tiivad).	Selgitab, miks loomad karva vahetavad. Nimetab tuntumaid linde (nt varblane, tihane, tuvi). Nimetab 3-4 putukat (nt liblikas, kärbes, mesilane, kiil). Kirjeldab kaladele iseloomulikke tunnuseid (nt uimed, soomused, saba).	Nimetab erinevate loomade (ka põhja- ja lõunamaa) seast need, kes elavad Eestis. Põhjendab, miks mõned linnud lendavad soojale maale. Nimetab tuntumaid paigalinde (nt varblane, tihane, tuvi) ja rändlinnuliike (nt pääsuke, kuldnokk).	Nimetab enimtuntud põhja- ja lõunamaa loomi. Selgitab, miks mõnda looma nimetatakse kiskjaks. Nimetab 2-3 liiki kalu.

.	linnule, putukale, kalale ja konnale.	kõrvad, oraval pikk saba). Osutab küsimisel tuntumatele putukatele (sipelgas, sääsk, mesilane). Nimetab tuntumaid vee-elanikke, nt konna ja kala.				
ELUKESKKOND						
Valguse, soojuse, vee, õhu tähtsus	Osutab küsimisel veele, lumele.	Nimetab vett, lund, jääd. Osutab küsimisel soojale ja külmale (nt vesi, radiaator).	Küsimisel kirjeldab, et suvel on soe ja talvel külm. Selgitab küsimisel, et lumi ja jää muutuvad sulades veeks.	Kirjeldab soojuse ja valguse vajalikkust inimeste, taimede ja loomade kasvamiseks. Kirjeldab puhast vett. Nimetab esemeid, mille kasutamiseks on vajalik õhk (jalgratta- ja autokumm, ujumisrõngas).	Nimetab erinevaid veekogusid (jõgi, järv, meri). Põhjendab, miks on õhk inimestele, taimedele ja loomadele vajalik.	Põhjendab loomade ja taimede erinevust maakera erinevatel poolkeradel sealse erineva temperatuuriga. Kirjeldab veekogude erinevust.
Maavarad	Osutab küsimisel liivale, kividele, mullale.	Leiab lähiümbrusest kive, liiva, mulda.	Kirjeldab vaatlemisel (uurimisel) savi.	Kirjeldab lähiümbruse maavarade erinevusi (nt savi, liiv, muld).	Kirjeldab kivide, liiva ja mulla kasutamise võimalusi.	Nimetab 1-2 maavara (nt turvas, paekivi, põlevkivi).
Elukooslused- mets, soo, raba, niit	Osutab küsimisel puule, lillele, murule	Osutab küsimisel looduses metsale.	Kirjeldab metsa.	Kirjeldab metsa ja niidu erinevusi.	Kirjeldab sood ja raba.	Kirjeldab erinevaid elukooslusi- metsa, sood, raba, niitu.
INIMENE JA LOODUS						

Muutumine looduses	Osutab küsimisel Päikesele. Matkib täiskasvanu	Kirjeldab erinevaid ilmastikunähtusi (nt vihma sajab, päike paistab,	Selgitab ilmastiku muutuste seostest taimede, loomade ja inimestega (nt lehed langevad,	Nimetab 2-3 looma, kes jäävad talveunne. Iseloomustab ilmastikunähtusi	Nimetab aastaaegu. Kirjeldab aastaegade olulisi tunnuseid.	Selgitab aastaegade järgnevust. Selgitab aastaegade vaheldumise seost
	eeskujul liigutuste ja häälega erinevaid ilmastikunähtusi (nt vihmasadu, tuule puhumist).	taevas on pilved).	loomad jäävad talveunne, inimesed riietuvad soojemalt). Selgitab öö ja päeva erinevust.	(nt lumi ja jää on külmad, päike paistab soojalt). Iseloomustab erinevaid aastaaegu 1-2 tunnusega.		ilmastikuga. Kirjeldab ilma (nt pilves- pilvitu; kuiv-vihmane; sajab, tibutab).
Tööd looduses	Teeb täiskasvanu eeskujul lihtsaid töid looduses (lindude toitmine, puuokste korjamine).	Selgitab, kelle jaoks on akna taga pesakast.	Selgitab, mida talvel lindudele toiduks panna võib.	Põhjendab, miks loomade ja lindude elutingimused talvel raskemad on.	Kirjeldab, kuidas saab inimene lindude ja loomade eest hoolitseda (toit, pesakastid) erinevatel aastaegadel.	Põhjendab, miks on vaja hoolitseda looduse eest.
Loodushoid	Viskab täiskasvanu eeskujul prahi prügikasti.	Leiab loodusesse mittekuuluvat prahiti (ja toob selle kokkulepitud kogumiskohta).	Põhjendab, miks visatakse prahit prügikasti.	Kirjeldab, kuidas jõuab prügi prügimäele.	Selgitab, kuidas loodusvarasid säästlikult kasutada. Põhjendab, miks prügi sorteeritakse.	Kirjeldab, millised on inimtegevuse positiivsed ja negatiivsed mõjud loodusele.
Tehismaailm			Nimetab esemeid, mis on valmistatud puidust, plastmassist.	Selgitab, et varem puudusid inimestel esemed, mida praegu peetakse väga vajalikeks (nt mobiiltelefon).	Selgitab, kuidas mõned inimeste loodud esemed mõjuvad loodusele halvasti (nt autode heitgaasid, põlev plastmass).	Selgitab, et looduse säästmiseks saab paljusid inimeste valmistatud esemeid taaskasutada (nt plastpudelid).